Srđan Srdić

СРЦЕ ТАМЕ

(Емир Имамовић Пирке: *Терорист*, V. B. Z., Загреб, 2018)

Постјугословенске књижевности су велика тајна. Како једна другој, тако и саме себи. Што је најгоре, време пролази, а оне су све већа тајна. Како једна другој, тако и саме себи. И то је лоше. Баш лоше.

Тако се деси да у најужем избору за најеминентнију регионалну награду за књижевност, тачније роман написан на *нашем* језику (северномакедонски и словеначки су, ипак, нешто мање *наши*, били и остали), осване и књига Емира Имамовића, кодно име Пирке, под знаковитим насловом *Терорист*. И ниједан медиј у Р. Србији није се детаљније позабавио овом чињеницом, изузетак је Радио Београд 2, није се позабавио чињеницом да се ова награда уопште додељује, а додељује се последњих двадесет година, а не би се много њоме бавили ни да је лауреат постао Мића Вујичић, једини српски аутор чије се дело нашло надомак награде, а не мостарска ауторка Сенка Марић, како се касније догодило. Просто, ова ствар *не ради*. И то је лоше.

А колико фаталне године 2000. деловало је да би могла да проради. У то доба новоформирани фестивал ФАК обесмишљавао је оно што је политика годинама уредно обављала за свој рачун, а против рачунице сваке друге нормалности. Створио се један корпус аутора, неретко придошлица у литературу из новинарства, који су дејствовали као *наши*, они који пишу на *нашем* језику, *нама*. И деловало је да, рецимо, Борис Дежуловић није неко ко долази однекуд, већ је одувек био овде, као што и јесте био. Или Анте Томић. Или ко ће све побројати. Па се, како је време пролазило, нашло места и за Срђана Ваљаревића у Хрватској, или Огњена Спахића у Босни и Херцеговини. А онда је престајало. И данас постоје инциденти, поменути Томић или Ведрана Рудан у Србији. Још понеко. И никакав систем. Кажем, лоше.

Овакав контекст, наравно, није једнозначно објашњив. Било је ту свега. Диспропорције у ценама књига, тешкоће приликом дистрибуције из једне државе у другу, бесмислена појава објављивања истих књига на различитим *тржиштима*, *тржишта* која управо то јесу, *тржишта*, пука пародија идеје о тржишном пословању, инерција и зловоља, умор, опсесија локалних величина властитом локалном величином, приглупе параполитичке калкулације и процене актера у књижевном животу, одсуство сваког договореног систематског деловања, и све интензивнији, некада не баш приметан, напор политичких упосленика да се оно што је успешно разбијено задржи у таквом, разбијеном стању. И би тако.

Отуд, када Емир Имамовић Пирке, Тузлак с адресом становања у Шибенику, објави нови роман, тај роман доживи сасвим добру рецепцију, па буде и номинован тако како смо описали, то у Србији није никаква вест. А Имамовић није најмлађи писац с

којим се у злогласном *региону* сусрећемо. И није он једном гостовао у Србији. И нису једном његове претходне књиге објављивали и локални, српски издавачи. И није без ангажмана и публике. Али, тако му је то. И како стоји, тако ће и бити. Е, то је баш, баш лоше.

Имамовићев роман, опет, није лош. Ни најмање. На задњој корици његовог босанског издања стоји: „Пети роман Емира Имамовића Пиркета *Терорист* је фикцијска публицистика настала на засадама *новог журнализма*, хибридни жанр који обухвата више и продире дубље, јер узима најпогодније од књижевности и новинарства за рударски посао продирања у свијест ISIL-овца и убојице." Научили смо то одавно, лакше је манипулисати књижевним стратегијама након што их именујемо, па нека и овог *новог журнализма*, шта год он био. А он јесте нека врста продужене руке старог, доброг, реализма, који посеже за нешто више документарног него што је то иначе обичај. Мада, верујем да би оваква класификација донекле забавила Виктора Игоа, па и Лава Н. Толстоја, свакако и Дикенса, сву тројицу, на различите начине, припаднике *старог* журнализма. Али, ајде, кад се мора с класификацијама, и ако је тако лакше.

Није Имамовић усамљен у оваквом поступању и намери да свој роман креира дистрибуирајући у њега раније написане текстове који му сижејно или тематски одговарају, на неки начин потврђујући своје сижејне, тематске, па и идејне премисе. Вероватно најдоследнији баштиник овакве поетике јесте Ивица Ђикић, који се у књизи *Беара* послужио новожурналистичким поступком у намери да оствари најдоследнију и најпрецизнију досад виђену литерарну инкарнацију сребреничког покоља. И није Ђикић никакав усамљеник у овом смислу, било је таквих настојања и у оквирима српске књижевности, свакако ће их и надаље бити, али је Имамовићева замисао у неку руку пионирска. Наиме, Имамовићев наратор, неименовани новинар, након крајње неочекиваног сусрета с ухапшеним исламским фанатиком и терористом Мирсадом Касумовићем, кога заправо познаје од најраније младости, покушава да истражи генезу једног животног пута, не само животног пута индивидуалног људског бића, већ и животног пута, а још пре застрањења и посрнућа једног некада делимично уређеног друштва.

На прву, ништа што нам се из разговора двојице Имамовићевих јунака открива не представља било какво капитално откриће у смислу чињеница. Глобална политика се деценијама снажно бави феноменом исламског тероризма, и оваквом интересовању допринели су подједнако и сами лидери и следбеници различитих терористичких организација о којима смо, нажалост, имали да чујемо, али и њихови западни архинепријатељи који су својим политичким и интересним резонима несумњиво поспешили еволуцију терора и његову инсталацију на место медијског приоритета број један. Имамовићев допринос материји налази се у томе што је први препознао важност теме, први се определио да је уведе у *наше* књижевности са жељом да остане објективан колико год нормалан човек може да остане објективан пред лудилом и злом. Не мањи његов допринос јесте онај садржан у неупитној грађанској храбрости која је за овако нешто била потребна. Ружди би имао да каже неку о томе, и поред тога што је време у ком је организован глобални прогон Руждија далеко иза нас, а акције тзв. Исламске државе, као и дела њених упосленика, босанскохерцеговачких екстремиста, не стоје

најбоље последњих дана. Не стоје никако, да будемо поштени. И то је једна добра, у мору лоших вести.

Тако Имамовић касни, не својом кривицом. Вероватно и не тражећи новинарску актуелност тамо где је место књижевности, он је доживео да га историја претекне, те стога *Терорист* данас може да делује и као реакција закаснелог рефлекса. То важи уколико књигу видимо искључиво као вољну да интервенише у пољу дневнополитичког ангажмана, а она то није. Не само то, свакако. Нимало наиван, Имамовић драматуршки изванредно успело противставља средовечне мушкарце који су вршњаци, који су, у просветитељском смислу, морали да усвоје исте животне назоре, а завршили у тоталитарној поларизацији којој нема излечења. На том, епилошком месту, Имамовићев роман поприма обрисе истинске трагедије конструисане на перспективама неотклоњивог неразумевања, опште антипатије и људском сукобу продуженом *ad infinitum*.

Јер, колико год се новинар, онај који покушава да схвати шта се деси с неким, њему наизглед толико сличним, или неким ко би по свим предусловима морао да му буде сличан, па да заврши као крвник који свој живот залаже зарад идеја деградирајућих по сваку хуманост, а у служби најопскурнијих замисливих гуруа, најчешће инспирисаних логиком просте пљачке и ноторног лицемерја, како се догоди да становник средњеразвијеног двадесетог века свој двадесет и први век проводи у муклом средњовековљу духа, колико год Имамовићев приповедач успевао да себи приближи мотиве оваквог нечега, социологију и психологију те ствари, он није у стању да је толерише. Није у стању да коегзистира с њом. Не жели и неће. И то боли.

А неће јер за једно од полазишта узима мисао Тарика Хаверића, чију *Критику босанског ума* дословно цитира: „...с необузданом хистеријом коју себи допуштају само припадници народа-жртве увјерени да њихово страдање даје вјеродостојност свакој бесмислици која им падне на памет." Што у даљој интерпретацији приповедача гласи: „За њега, вјерујем, постоје и добри Срби и Хрвати, али не могу постојати криви Бошњаци, односно муслимани. И када су, као Мирза, очито за нешто криви, за њихову су кривицу криви други." И за ово је била потребна велика храброст. Јер, нема овде народа који себе не види, не без неке, као жртву. Али, нема овде ни немачке свести о кривици, срећа ни размера немачких непочинстава, а требало би да је буде. Бар донекле. И због тога Имамовићев роман не завршава у мелодраматском патосу, а лако је могао, већ у констатацији о општем устројству односа и њихових разлика као бесмислених. Ето, бесмислених, тек тако. Нема разговора, нема оправдања за убилачку и крвожедну глупост која је тек бесмислена. И стога његов приповедач не пристаје. Толико може.

Доста тога другог не може, и озбиљан добитак од Имамовићеве књиге јесте конституција овог фикционалног идентитета као делом типичног, припадника професије све мање потребне и озбиљно третиране, а другим, значајнијим делом, високоиндивидуализованог и освешћеног човека који нема више где ни како, по чему неодољиво подсећа на свог еснафског сабрата из романа *Yahoo* Бојана Бабића. Тек релативно социјализован, без породице, без амбиције, без веће животне задовољштине, он тек траје такав какав јесте, ту где јесте. С вишком лошег искуства, и временом које му и није најпотребније од свега потребног. Такав, он се и јавља као савршени резонер,

неко ком је свака острашћеност страна, али ко се такође неће загубити ни у безобалном цинизму према свету чији је невољни и невољени део.

Ако од нечег пати, Имамовићев роман пати од недовољно стабилних мотивационих линија, што се дало исправити, али моја темељнија замерка иде на конто специфичне и рекао бих прегрубе имплементације *новожурналистичкої* проседеа. Наиме, нека искакања према туђим референцама често делују као насилничким путем доведена у роман, никад без смисленог оправдања, али понекад неизрађено, с мањком суптилности коју би сваки, па и овај манир морао да поседује. Таква стратегија доводи до ефекта ларме, одзвањања гласова који у текст стижу зато што то негде подразумева оваква поетика по себи, а не потребе заокруженог романа који има своје име и приповедну ауру. Опет, на простору који је сам дефинисао, Имамовић није имао довољно прилике да разради неке од интересантнијих теза које би поткрепиле генезу настанка Исламске државе, несумњиво најинтригантније терористичке творевине икада креиране, на прву настале по принципима Дивљег запада, а заправо чеда малигне похлепе и бескрупулозне трговачке игре Запада који је, у фази евидентне политичке декаденције и безидејности, подивљао. Јасно, била би то сасвим друга књига, она коју Имамовић није желео да напише. Можда би била успешнија. Можда не. Друга, свакако.

Имамовићев приповедач завршава свој текст реченицом: „Никада му нисам одговорио." Индикативно, то је реченица којом се он одјављује и од нас, од света књижевности као таквог. Нема више шта да се каже, ни због чега. Ова децидираност да се даље не учествује од њега чини истинског антихероја антрополошког песимизма. Ако не може даље, не може даље. И не треба даље. И он је, заједно са својим творцем, обавио што је до њега, и обавио је то добро. Одабрао је тему која је већа и од њега и свих нас, и није јој дозволио да га прогута. *Терорист* није ни мелодрама, ни политички памфлет писан из овог или оног интереса, ни продужена новинска колумна. Он је, превасходно, књижевност, успела књижевност која се задржала у својим висококвалитативним оквирима. Честита, упечатљива, промишљена. Она о којој би се у уређенијим културама знатно више полемисало. Пирке нас, као и сваког претходног пута, није терао да губимо време. И свака му част на томе.